https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.35

УДК 342.9 UDC

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ АДВОКАТОМ У РОЗВ'ЯЗАННІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ СПОРІВ

Сергій БАНДУРКА

доктор філософії у галузі права,
молодший науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

LEGAL AND ETHICAL ASPECTS OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE BY A LAWYER IN RESOLVING PRIVATE LAW DISPUTES

Sergiy BANDURKA

PhD in Law,
Junior Research Fellow

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0009-0000-1928-4566

У статті досліджено правові та етичні аспекти використання штучного інтелекту (ШІ) в адвокатській діяльності при розв'язанні приватноправових спорів. Визначено ключові можливості, які відкриває застосування ШІ для підвищення ефективності правової допомоги, а також окреслено ризики та виклики, пов'язані з дотриманням принципів адвокатської етики. Особливу увагу приділено питанням конфіденційності, відповідальності адвоката за дії ШІ, технологічної компетентності та інформованої згоди клієнта. Узагальнено досвід зарубіжних країн (ЄС, США) щодо регулювання ШІ в юридичній сфері, а також перші кроки, що здійснюються в Україні.

Метою дослідження є окреслення правових та етичних аспектів використання штучного інтелекту (ШІ) в адвокатській діяльності при розв'язанні приватноправових спорів.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Діалектичний та системно-структурний методи застосовувались для аналізу застосування ШІ для підвищення ефективності правової допомоги. Компаративно-правовий метод дозволив дослідити зарубіжний досвід правового регулювання регулювання ШІ в юридичній сфері. Формально-юридичний метод використовувався для

The article explores the legal and ethical aspects of using artificial intelligence (AI) in the legal profession, particularly in resolving private law disputes. It highlights the potential of AI tools to improve the efficiency of legal services while emphasizing the associated risks related to professional ethics. Key issues examined include confidentiality, the lawyer's responsibility for AI-generated actions, technological competence, and the client's informed consent. The study analyzes international experience (EU, USA) in regulating AI in legal practice and outlines initial regulatory initiatives in Ukraine.

The purpose of the study is to outline the legal and ethical aspects of the use of artificial intelligence (AI) in legal practice in resolving private law disputes.

The research methodology is based on a combination of general scientific and special legal methods. Dialectical and system-structural methods were used to analyze the use of AI to increase the effectiveness of legal assistance. The comparative legal method allowed us to study foreign experience in legal regulation of AI in the legal sphere. The formal legal method was used to study legislative norms and legal doctrines, and the functional method was used to assess the effectiveness of existing mechanisms for regulating AI in the legal sphere.

вивчення законодавчих норм і правових доктрин, а функціональний – для оцінки ефективності існуючих механізмів регулювання ШІ в юридичній сфері.

У роботі сформульовано рекомендації щодо адаптації національного законодавства та професійних стандартів до викликів, пов'язаних із впровадженням цифрових технологій у юридичну практику.

Ключові слова: штучний інтелект, адвокатура, адвокатська етика, конфіденційність, правова відповідальність, альтернативне вирішення спорів, AI Act, професійні стандарти

Based on this, the article offers practical recommendations for adapting national legislation and ethical standards to meet the challenges of AI implementation in the legal domain.

Keywords: artificial intelligence, legal profession, legal ethics, confidentiality, legal responsibility, alternative dispute resolution, AI Act, professional standards

Сучасний розвиток технологій призвів до активного впровадження штучного інтелекту (ШІ) у різні сфери, зокрема й у юридичну практику. Адвокати дедалі частіше використовують інструменти ШІ для аналізу судової практики, підготовки документів, прогнозування результатів вирішення приватноправових спорів тощо. Такі системи здатні підвищити ефективність і швидкість роботи юриста, що особливо важливо у складних справах цивільного, сімейного, господарського характеру. Водночас застосування ШІ породжує нові виклики. Постає проблема дотримання адвокатської таємниці при обробці конфіденційних даних клієнтів у сторонніх AI-сервісах, питання відповідальності за можливі помилки алгоритмів, ризики упередженості рішень, а також відповідність дій адвоката етичним стандартам професії. Нещодавні інциденти підтверджують актуальність проблеми: наприклад, в США адвокат використав генеративний ШІ для підготовки процесуального документа, внаслідок чого до суду були подані вигадані прецеденти, згенеровані алгоритмом. Хоча суд зрештою не застосував санкції, він наголосив, що юристи повинні уважно перевіряти результати роботи ШІ та дотримуватися базових етичних принципів, зокрема «вживати розумних заходів» для забезпечення точності поданих документів [7]. Отже, проблема правового та етичного регулювання використання ШІ в адвокатській діяльності є надзвичайно актуальною і потребує наукового дослідження.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є визначення правових та етичних аспектів використання штучного інтелекту адвокатами при розв'язанні приватноправових спорів та вироблення рекомендацій щодо дотримання професійних стандартів у таких ситуаціях. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: 1) проаналізувати стан дослідження проблеми та наявні підходи до регулювання використання ШІ в юридичній діяльності; 2) охарактеризувати ключові етичні виклики, що постають перед адвокатом при застосуванні ШІ (конфіденційність, компетентність, відповідальність тощо); 3) дослідити існуючі правові норми та ініціативи, як в Україні, так і за кордоном, спрямовані на регулювання використання ШІ у правовій сфері; 4) запропонувати напрями вдосконалення професійних етичних стандартів і законодавства з урахуванням поширення ШІ в адвокатській практиці.

Стан дослідження проблеми

Питання взаємодії штучного інтелекту і юридичної практики привертає дедалі більшу увагу науковців та професійних організацій останніми роками. У зарубіжній літературі розглядаються як можливості, так і ризики від використання ШІ у роботі юриста. Зокрема, А. Салізин наголошує на необхідності оновлення професійних етичних кодексів у зв'язку з появою AI-інструментів, а також аналізує шляхи «максимізувати переваги та мінімізувати ризики» використання ШІ для надання юридичних послуг [1]. Інші дослідники акцентують на

окремих аспектах: так, Л. Еліот пропонує закріпити обов'язок адвоката інформувати клієнтів про застосування ШІ у ході надання правової допомоги [2]. Міжнародні організації також реагують на виклики: ЮНЕСКО у 2021 р. прийняла всеосяжну Рекомендацію з етики штучного інтелекту, що встановлює загальні принципи використання ШІ (прозорість, підзвітність, пріоритет прав людини тощо) [3]. У Європейському Союзі розроблено проєкт комплексного регулювання — Акт ЄС про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який покликаний врегулювати використання ШІ, зокрема і в сфері правосуддя, встановивши вимоги до високоризикових систем ШІ [4]. В Україні спеціальних наукових досліджень з тематики етики застосування ШІ адвокатами наразі небагато, однак робляться перші кроки на рівні державної політики. Так, Міністерством цифрової трансформації України у 2023 р. презентовано Дорожню карту з регулювання ШІ, що має на меті підготовку бізнесу і суспільства до майбутнього законодавчого врегулювання алгоритмів штучного інтелекту [5]. Таким чином, проблема активно обговорюється за кордоном, водночас в Україні вона лише починає входити в поле зору фахівців, що зумовлює необхідність даного дослідження.

Наукова новизна

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі правових та етичних аспектів використання штучного інтелекту саме в діяльності адвоката при вирішенні приватноправових спорів, що дотепер не було предметом окремого дослідження в українській правничій науці. У статті вперше узагальнено сучасний зарубіжний досвід та рекомендації щодо етичного регулювання ШІ в юридичній професії, а також оцінено їх значення для України. Отримані результати доповнюють існуючі дослідження в галузі юридичної етики, розширюючи їх положення з урахуванням викликів цифрової доби. Практична цінність полягає у формулюванні пропозицій щодо вдосконалення вітчизняних стандартів адвокатської діяльності та законодавства в умовах поширення технологій штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу

Використання ШІ в адвокатській практиці та його потенціал. Штучний інтелект може виконувати ряд завдань, що традиційно покладаються на молодших юристів чи помічників адвоката. Наприклад, алгоритми машинного навчання здатні проводити пошук судових рішень та аналіз права у величезних масивах даних значно швидше за людину. Це допомагає адвокату знаходити релевантну практику і доктринальні джерела при підготовці до розгляду спору. ШІ-технології також застосовуються для прогнозування результатів спору (так звані системи прогнозування правосуддя) на основі статистичного аналізу попередніх справ. Окремі платформи забезпечують автоматизовану підготовку проєктів документів – позовних заяв, договорів, процесуальних документів – з використанням великих мовних моделей. У сфері альтернативного вирішення спорів з'являються онлайн-системи, що за допомогою ШІ можуть оцінювати позиції сторін і навіть пропонувати варіанти мирових угод. Всі ці можливості потенційно підвищують ефективність захисту інтересів клієнта, скорочують час вирішення приватноправових конфліктів та знижують витрати.

Правові аспекти: відповідність законодавству та професійним нормам. Адвокат, застосовуючи інструменти ШІ, повинен діяти в межах правового поля та дотримуватися чинних норм. По-перше, необхідно враховувати вимоги законодавства про захист даних та конфіденційної інформації. В Україні Законом "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" та Правилами адвокатської етики встановлено обов'язок зберігати адвокатську таємницю і персональні дані клієнта [6]. Тому перед використанням зовнішнього AI-сервісу для аналізу матеріалів справи адвокат має переконатися, що інформація належним чином захищена і не буде розголошена третім особам без згоди клієнта. По-друге, слід брати до уваги можливі регуляторні вимоги до самих AI-систем. Хоча в Україні наразі відсутній спеціальний закон про ШІ, на горизонті є впровадження положень європейського AI Act [4], який імовірно стане орієнтиром і для нашого законодавства. Згідно з цим актом, певні системи ШІ, що використовуються у сфері правосуддя та правозастосування, можуть бути віднесені до високого ризику, а отже їх застосування вимагатиме забезпечення прозорості алгоритмів, можливості зовнішнього аудиту, постійного людського контролю та відповідності технічним стандартам безпеки. Адвока-

там, які користуються такими системами, доведеться стежити за тим, щоб обрані ними інструменти відповідали встановленим критеріям, аби не допустити використання заборонених або неналежних технологій. Нарешті, з точки зору професійних норм, навіть за відсутності прямих згадок про ШІ у кодексах, діють загальні положення про належну кваліфікацію та добросовісність адвоката. У багатьох країнах професійні асоціації вже підкреслюють, що технологічна компетентність є складовою загальної компетентності юриста. Наприклад, Американська асоціація адвокатів (ABA) внесла роз'яснення, що підтримання компетентності включає розуміння переваг і ризиків цифрових технологій у юридичній практиці. Таким чином, використовуючи ШІ, адвокат зобов'язаний забезпечити відповідність своїх дій як нормам права, так і духу професійної етики.

Етичні аспекти: виклики та стандарти. Застосування штучного інтелекту порушує ряд етичних питань, які адвокат має враховувати, аби зберегти довіру клієнтів та репутацію професії. Перший блок питань стосується конфіденційності та приватності. Як зазначено вище, завантаження інформації про клієнта до зовнішніх ШІ-систем може становити ризик розголошення та порушення обов'язку адвокатської таємниці. Етичний імператив адвоката – зберігати у таємниці будь-яку інформацію, отриману від клієнта (ст. 21 Правил адвокатської етики) [6] – повинен виконуватися незалежно від технічних засобів, що застосовуються у роботі. Тому бажано користуватися лише такими AI-рішеннями, які гарантують захист даних (наприклад, локально встановлені системи або сервіси з наскрізним шифруванням і належними угодами про нерозголошення). Другий важливий аспект – компетентність та добросовісність. Адвокат не може сліпо покладатися на результати, отримані від ШІ, без критичного аналізу. Алгоритми можуть допускати помилки, упередженість або так звані "галюцинації" – генерацію правдоподібної, але хибної інформації. Етичний обов'язок юриста – перевіряти факти і висновки, отримані за допомогою ШІ, так само ретельно, як і будь-яку іншу інформацію. Показовою є позиція судді Т. Каллена (США) у згаданій справі: навіть якщо застосування генеративного ШІ стає «новою нормою» для юристів, адвокати, використовуючи такі інструменти, «повинні дотримуватися базових принципів професійної поведінки» і вживати всіх заходів для забезпечення точності документів, поданих до суду [7]. Таким чином, відповідальність за кінцевий продукт – юридичний документ або консультацію – несе саме адвокат, і посилання на «помилку машини» не звільняє його від можливих наслідків. Третій аспект – питання прозорості та інформованої згоди. Постає дилема: чи має адвокат повідомляти клієнта про те, що частину роботи над справою виконувала AI-система? З етичної точки зору, відкритість у взаєминах із клієнтом є важливою, оскільки впливає на довіру. Існує думка, що клієнт повинен знати, якщо його справу частково аналізував або готував ШІ [2], особливо якщо від цього залежить якість та конфіденційність послуг. Хоча формально таких вимог в українських правилах нема, можливе запозичення найкращих практик: приміром, у деяких юрисдикціях обговорюється закріплення обов'язку інформувати клієнта про використання алгоритмів при наданні правової допомоги. Окремо слід згадати проблему упередженості AI-рішень: якщо алгоритм навчений на нерепрезентативних чи застарілих даних, його рекомендації можуть містити дискримінаційні або некоректні судження. Адвокат має етичний обов'язок протидіяти проявам несправедливості, тому не повинен некритично приймати пропозиції ШІ, якщо є підстави вважати, що вони порушують принцип рівності сторін або інші засади права.

Висновки

Штучний інтелект стає дієвим інструментом у практиці вирішення приватноправових спорів, надаючи адвокатам нові можливості для підвищення продуктивності та якості правової допомоги. Водночас його використання висуває низку правових та етичних вимог, яких правник не може ігнорувати. Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки. По-перше, адвокат, застосовуючи ШІ, залишається повністю відповідальним за результати своєї роботи перед клієнтом і судом. Жодні технологічні інструменти не звільняють від необхідності дотримання базових принципів адвокатської етики – конфіденційності, компетентності, доброчесності та

незалежності. По-друге, на законодавчому рівні спостерігається тенденція до встановлення чітких правил використання ШІ у чутливих сферах. Зарубіжний досвід (ЄС, міжнародні організації) свідчить про доцільність запровадження вимог до прозорості та надійності AI-систем, особливо тих, що застосовуються у сфері правосуддя. Україна, перебуваючи на початковому етапі цього шляху, може врахувати зазначені підходи при розробці власного регулювання. По-третє, професійній спільноті адвокатів варто ініціювати розроблення рекомендацій чи доповнень до Правил адвокатської етики, що конкретизують допустимі межі й стандарти використання ШІ в адвокатській діяльності. Наприклад, можна визначити, що адвокат повинен отримувати інформовану згоду клієнта на використання AI-аналізу або запровадити внутрішні протоколи перевірки AI-висновків. У підсумку, інтеграція штучного інтелекту в роботу адвоката може стати значним прогресом для юридичної практики, але лише за умови, що вона здійснюється під контролем людини-юриста, у правових межах та з неухильним дотриманням етичних цінностей професії.

Посилання:

1. Salyzyn A. AI and Legal Ethics // Martin-Bariteau F., Scassa T. (eds.). Artificial Intelligence and the Law in Canada. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3733952.

2. Eliot L. Considering An Attorney Duty To Inform Clients About AI-Based Legal Usage. – SSRN Electronic Journal, 2021. – DOI: 10.2139/ssrn.3966726, Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3966726.

3. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Paris: UNESCO, 2021. – Режим доступу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137.

4. European Commission. Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act), COM(2021) 206 final, 21 April 2021. – Режим доступу: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206.

5. Міністерство цифрової трансформації України. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні. – Режим доступу: https://cutt.ly/BwnN8fA5.

6. Правила адвокатської етики: затв. З'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами). – Режим доступу: https://unba.org.ua/akts-naau/category/22-pravila.html.

7. Національна асоціація адвокатів України. У США адвокат, який подав суду галюцинації ШІ, уникнув відповідальності // Новини НААУ, 10.03.2025. – Режим доступу: https://unba.org.ua/news/10033-u-ssha-advokat-yakij-podav-sudu-galyucinacii-shi-uniknuv-vidpovidal-nosti.html.

Статтю було подано	04.04.2025	The article was submitted
Статтю було прийнято	18.04.2025	The article was accepted